

بررسی تاثیر استقلال کمیته حسابرسی و مالکیت مدیریتی بر اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

دکتر علی خردمند

استادیار گروه حسابداری، واحد سروستان، دانشگاه آزاد اسلامی، سروستان، ایران.
Khmi_2000@yahoo.com

چشم انداز حسابداری و مدیریت (دوره هفتم)
شماره ۹۱ / تابستان ۱۴۰۳ (جلد اول) / صص ۲۵۳-۲۵۹

چکیده

هدف این مطالعه بررسی تاثیر استقلال کمیته حسابرسی و مالکیت مدیریتی بر اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۱ می باشد. نمونه آماری پژوهش شامل ۱۴۷ شرکت می باشد که از طریق روش حذفی سیستماتیک انتخاب شده اند. در این پژوهش جهت آزمون فرضیه‌ها از مدل رگرسیون لجستیک استفاده شده است. روش پژوهش حاض، توصیفی از نوع همبستگی و از لحاظ هدف کاربردی می باشد. به منظور جمع آوری اطلاعات مربوط به تعریف و مبانی نظری متغیرهای پژوهش از روش کتابخانه ای و برای جمع آوری داده های آماری جهت تجزیه و تحلیل فرضیات پژوهش از روش اسنادی استفاده شده است. متغیر مستقل، استقلال کمیته حسابرسی، مالکیت مدیریتی و متغیر وابسته، اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکت می باشد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که استقلال کمیته حسابرسی بر اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکت تاثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین نتایج حاکی از آن است که مالکیت مدیریتی بر اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکت تاثیر مثبت و معناداری دارد.

واژگان کلیدی: استقلال کمیته حسابرسی، مالکیت مدیریتی، اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکت.

مقدمه

سرمایه گذاران، تحلیلگران و سایر استفاده کنندگان از گزارش حسابرس، اولین گروههایی هستند که از تغییرهای ایجاد شده منتفع میشوند. حسابرسی باعث افزایش اعتبار صورتهای مالی شده و این کار به صورت مستقیم یا غیرمستقیم ممکن است باعث بهبود کیفیت گزارشگری مالی گردد. اینکه گزارش حسابرس گویای حاصل کار فرایند حسابرسی است که به استفاده کنندگان صورتهای مالی ارائه میشود، لذا هیئت تدوین استانداردهای بین المللی حسابرسی و اعتباربخشی معتقد است که تغییرهای ایجاد شده در گزارشگری حسابرس ممکن است باعث افزایش کیفیت حسابرسی یا استنباط استفاده کنندگان از آن شود (رحمانی، ۱۳۹۲). با توجه به مسئولیت حسابرسان از مدتها قبل برای ارزیابی تداوم فعالیت موضوع بحث های زیادی بوده است. اگر حسابرس در طی بررسیهای خود به شواهدی مبنی بر ناتوانی شرکت به تداوم فعالیت دست یابد، باید در گزارش حسابرسی این موضوع را شامل سازد (صفی پور افشار و همکاران، ۱۴۰۱). طبق فرض تداوم

فعالیت واحد مورد رسیدگی معمولاً واحدی فرض می شود که در آینده قابل پیش بینی به فعالیت خود ادامه می دهد. با توجه به اینکه تداوم فعالیت محور اصلی گزارشگری مالی محسوب می شود، بر اساس استانداردهای حسابرسی، حسابرسان موظفند وضعیت تداوم فعالیت شرکت را به دقت ارزیابی کنند. بنابراین به فرض تداوم فعالیت به عنوان مبنای تهیه صورتهای مالی نگریده نمی شود بلکه مشابه یک فرضیه است که باید به منزله بخشی از فرآیند حسابرسی با شواهد مناسب تایید شود (عربی مزرعه شاهی، ۱۳۸۹). خانی و همکاران، (۱۳۹۹) نشان دادند که کیفیت بالاتر حسابرسی، باعث کاهش ابهام در تداوم فعالیت می شود. همچنین آنها نشان دادند که بین اندازه مؤسسه حسابرسی و ابهام در تداوم فعالیت رابطه منفی و معناداری وجود دارد. افزون بر آن، بین تخصص حسابرس در صنعت و ابهام در تداوم فعالیت رابطه منفی و معناداری مشاهده شد. بنابراین انتظار می رود که استقلال کمیته حسابرسی نیز بر گزارش حسابرسی نسبت به ابهام در تداوم فعالیت شرکت تاثیر گذار باشد. به نظر می رسد ساختار مالکیت چندین انگیزه برای نظارت بر گزارشگری مالی و نفوذ بر حسابرس مستقل دارد. از جمله این انگیزه ها می توان به این موضوع اشاره کرد که صورتهای مالی حسابرسی شده منبع مهمی از اطلاعات در مورد شرکت می باشند و نیز اینکه سرمایه گذاران در تجزیه و تحلیل اطلاعات حسابداری و تصمیم گیری های مالی برای کیفیت حسابرسی و نوع گزارش حسابرسی اهمیت ویژه ای قائل هستند. بنابراین انتظار می رود مالکیت شرکتها بر کیفیت حسابرسی تاثیر بالقوه ای دارند (برادران حسن زاده و همکاران، ۱۳۹۳). آنها نشان دادند که تمرکز مالکیت و مالکیت نهادی بر کیفیت حسابرسی تاثیرگذار می باشد. مدیران همواره به دنبال این بوده اند تا ضمن حداکثر کردن منافع خود، به مالکان این اطمینان را بدهند که تصمیمات اتخاذ شده توسط آنها در جهت منافع مالکان میباشد (نمازی، ۱۳۸۴). مدیریت شرکت با تاثیرگذاری مستقیم بر سیاستهای کلی، نقش مهمی را در کیفیت و اعتبار اطلاعات ارائه شده در گزارشهای مالی ایفاء کرده و در صورت عملکرد ضعیف مدیریت ممکن است تداوم فعالیت شرکت با ابهام مواجه شده و این خود موجب تعدیل اظهار نظر حسابرسی می گردد (فرج زاده دهکردی، ۱۳۹۶). لذا با توجه به مبنای نظری مطرح شده، به دنبال این هستیم که آیا استقلال کمیته حسابرسی و مالکیت مدیریتی بر اظهار نظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکتها تاثیر پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر معناداری دارد یا نه؟

روش پژوهش

نوع پژوهش بر اساس هدف، کاربردی و از لحاظ روش از نوع پژوهشهای توصیفی - همبستگی است. این پژوهش از نظر فرآیند اجرا (نوع داده ها) یک پژوهش کمی، از منظر منطق اجرا یک پژوهش قیاسی - استقرایی و از منظر بعد زمانی، یک پژوهش طولی (پس رویدادی) است.

برای گردآوری اطلاعات ابتدا از روش کتابخانه ای و به منظور جمع آوری داده های آماری جهت آزمون فرضیات از صورتهای مالی شرکتها استفاده شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده های آماری از رگرسیون لجستیک و نرم افزار ایویوز استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شرکتها پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشند که ۱۴۷ شرکت از طریق روش حذفی سیستماتیک جهت نمونه مطالعه انتخاب شده اند.

نحوه اندازه گیری متغیرهای پژوهش

متغیر مستقل

استقلال کمیته حسابرسی

با توجه به ماده (۱) منشور کمیته حسابرسی، عضو مستقل عضو است که فاقد هرگونه رابطه یا منافع مستقیم یا غیرمستقیم که بر تصمیم‌گیری مستقل وی اثرگذار باشد، موجب جانبداری وی از منافع فرد یا گروهی خاصی از سهامداران یا سایر ذینفعان شود یا سبب عدم رعایت منافع یکسان سهامداران گردد. کمیته حسابرسی از سه تا پنج عضو که اکثریت آن‌ها مستقل و دارای تخصص مالی هستند، با انتخاب و انتصاب هیئت مدیره تشکیل می‌گردد. رئیس کمیته حسابرسی باید عضو مستقل هیئت مدیره یا عضو غیرموظف مالی هیئت مدیره باشد.

$$\text{اعضای مستقل کمیته حسابرسی} = \frac{\text{اعضای مستقل کمیته حسابرسی}}{\text{کل اعضای کمیته حسابرسی}}$$

مالکیت مدیریتی

به منظور سنجش مالکیت مدیریتی از مجموع درصد سهام نگهداری شده توسط هیئت مدیره شرکتها استفاده خواهد شد که از تقسیم تعداد سهام در اختیار هیئت مدیره بر تعداد کل سهام منتشره شرکت به دست می‌آید (نمازی و کرمانی، ۱۳۸۷).

متغیر وابسته

اظهار نظر تردید نسبت به تداوم فعالیت

اگر گزارش حسابرس حاوی بند ابهام در رابطه با تداوم فعالیت باشد (به هر علتی)، این متغیر برابر با عدد یک و اگر نباشد عدد صفر به آن اختصاص داده میشود (هاپسورو و سانتاسو، ۲۰۱۸، بهارمقدم و همکاران، ۱۳۹۶).

فرضیات پژوهش

- ✓ استقلال کمیته حسابرسی بر اظهار نظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکت تاثیر معناداری دارد.
- ✓ مالکیت مدیریتی بر اظهار نظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکت تاثیر معناداری دارد.

یافته های آماری پژوهش

جدول (۱): آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	مشاهدات	میانگین	انحراف معیار	کمترین مقدار	بیشترین مقدار
استقلال کمیته حسابرسی	۷۳۵	۰/۷۸	۰/۱۷	۰/۳۵	۱
مالکیت مدیریتی	۷۳۵	۰/۱۸۴	۰/۲۷۶	۰	۰/۹۳۶
اندازه شرکت	۷۳۵	۴/۹۸	۲/۳۹	۴/۲۵	۷/۵۳
اهرم مالی	۷۳۵	۰/۴۹	۰/۳۴	۰/۲۱	۰/۹۴
کیفیت اقلام تعهدی	۷۳۵	۰/۴۱	۰/۱۵۲	۰/۲۳	۰/۵۴
سن شرکت	۷۳۵	۳۵/۱۹	۱۳/۴۷	۹	۵۸
اندازه حسابرس	۷۳۵	۰/۲۲۴	۰/۴۷۲	۰	۱
حق الزحمه حسابرس	۷۳۵	۴/۰۸۶	۳/۳۰۵	۰	۸/۷۴۴

اصلی ترین شاخص مرکزی، میانگین است که نشان دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده هاست. برای مثال مقدار میانگین برای متغیر استقلال کمیته حسابرسی برابر با ۰/۷۸ می باشد که نشان می دهد بیشتر داده ها حول این نقطه تمرکز یافته اند. بیشترین میانگین مربوط به متغیر عمر شرکت (۳۵/۱۹) و کمترین مربوط به مالکیت مدیریتی (۰/۱۸۴) می باشد.

همانگونه که در جدول مشاهده می شود سن شرکت بالاترین انحراف معیار (۱۳/۴۷) و کیفیت اقلام تعهدی کمترین انحراف معیار (۰/۱۵۲) را به خود اختصاص داده اند. این امر نشان می دهد که سن شرکت، بیشترین میزان پراکندگی را داشته است و کیفیت اقلام تعهدی دارای کمترین میزان پراکندگی می باشد.

جدول (۲): آمار توصیفی متغیر مجازی اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت (صفر و یک)

فرآوانی مشاهده		درصد فرآوانی	متغیر
۱۰۳	۱	۱۴	اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت
۶۳۲	۰	۸۶	

جدول (۳): آمار توصیفی متغیر مجازی اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت (صفر و یک)

فرآوانی نمونه آماری	درصد فرآوانی	نام متغیر
۲۱	۱۴	اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت

نتایج نشان میدهد که حدود ۱۴ درصد از سال شرکتهای نمونه را مشاهدات دارای اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکت تشکیل داده است. تقریباً از ۱۴۷ شرکت نمونه نزدیک به ۲۱ شرکت به عنوان شرکتهای شامل اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شناسایی شده اند.

مدل رگرسیونی پژوهش

$$DCit = \beta_0 + \beta_1 ACDit + \beta_3 MAOit + \beta_4 FSit + \beta_5 ACCit + \beta_6 EGEit + \beta_7 LEV_{it} + \beta_7 ASit + \beta_7 AFit + \varepsilon_{it}$$

که در آن β_0 عرض از مبدا؛ $DCit$ اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکت i در سال t ؛ $ACDit$ استقلال کمیته حسابرسی شرکت i در سال t ؛ $MAOit$ مالکیت مدیریتی؛ $FSit$ اندازه شرکت i در سال t ؛ $ACCit$ کیفیت اقلام تعهدی شرکت i در سال t ؛ $EGEit$ سن شرکت i در سال t ؛ LEV_{it} اهرم مالی شرکت i در سال t ؛ $ASit$ اندازه حسابرس؛ AF_{it} حق الزحمه حسابرسی و ε_{it} خطای مدل می باشند.

ضریب تعیین مک فادن (McFadden R²)

آماره R^2 مک فادن در مدل تخمین زده شده تقریباً (۰.۵۳) است، بنابراین می توان ادعا نمود حدود ۵۳ درصد از تغییرات در متغیر وابسته مدل (اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکت) توسط متغیرهای مستقل و کنترل توضیح داده می شود.

آماره نسبت درست نمایی

آماره نسبت درست نمایی به میزان (۲۹.۱۵۳۸) و مقدار احتمال آن ۰.۰۰۰۰۰ می باشد، بنابراین چون میزان احتمال آماره از ۰.۰۵ کمتر است، لذا می توان گفت در سطح اطمینان ۰.۹۵ مدل رگرسیونی برازش شده معنی دار است.

جدول (۴): آزمون مدل رگرسیونی پژوهش

متغیر	ضرایب	انحراف معیار	آماره t	سطح معنی داری
β_0	۰.۵۷۰	۰.۱۴۶	۴.۵۳۸	۰.۰۰۰۰
استقلال کمیته حسابرسی	۰.۳۸۹	۰.۰۴۱	۵.۱۱۳	۰.۰۰۰۰
مالکیت مدیریتی	۰.۴۲۷	۰.۰۶۵	۲.۲۳۹	۰.۰۰۰۰
اندازه شرکت	-۰.۴۸۴	۰.۱۰۵	-۲.۲۳۸	۰.۰۰۰۰
کیفیت اقلام تعهدی	۰.۳۹۲	۰.۰۸۳	۴.۰۲۶	۰.۰۰۰۰
سن شرکت	-۰.۱۲۹	۰.۱۳۲	-۲.۴۷۴	۰.۰۱۷
اهرم مالی	۰.۲۱۳	۰.۰۴۴	۳.۱۹۴	۰.۰۰۰۰
اندازه موسسه حسابرسی	۰.۳۷۱	۰.۰۹۷	۴.۲۲۰	۰.۰۲۴۰
حق الزحمه حسابرسی	۰.۶۹۴	۰.۱۵۲	۲.۰۵۶	۰.۰۰۰۰
ضریب تعیین مک فادن	۰.۵۳۲۴			
آماره نسبت درست نمایی	مقدار احتمال		مقدار آماره LR	
	۰.۰۰۰۰		۲۹.۱۵۳۸	

نتیجه گیری

✓ با توجه به سطح معناداری استقلال کمیته حسابرسی که کمتر از سطح خطای ۵ درصد به دست آمده (۰/۰۰۰)، فرضیه اول پژوهش دال بر تاثیر معنادار استقلال کمیته حسابرسی بر اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکت، مورد تایید قرار میگیرد. همچنین، ضریب به دست آمده برای این متغیر مثبت بوده که نشان از تاثیر مثبت و معنادار استقلال کمیته حسابرسی بر اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکت دارد. اعضای مستقل کمیته کمتر تحت تاثیر فشارهای مدیریت قرار میگیرند و میتوانند نظرات خود را درباره محتوای گزارش حسابرسی با حسابرسان مستقل در میان بگذارند. حسابرسان مستقل با توجه به نقش نظارتی که دارند از رفتار فرصت طلبانه مدیران جلوگیری می کنند و اظهار نظر خود در خصوص ابهامات فعالیت شرکت را اعلام خواهند کرد.

✓ با توجه به سطح معناداری مالکیت مدیریتی که کمتر از سطح خطای ۵ درصد به دست آمده (۰/۰۰۰)، فرضیه اول پژوهش دال بر تاثیر معنادار مالکیت مدیریتی بر اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکت، مورد تایید قرار میگیرد. همچنین، ضریب به دست آمده برای این متغیر مثبت بوده که نشان از تاثیر مثبت و معنادار مالکیت مدیریتی بر اظهارنظر تردید نسبت به تداوم فعالیت شرکت دارد. مالکیت مدیریتی در بین شرکتهای بورسی ایران به همراه شدن بیشتر منافع مدیران با سهامداران منجر می گردد. منافع سرمایه گذاران در این است که از وضعیت ادامه فعالیت شرکت اطلاعات کافی داشته باشند. زمانی که مالکیت مدیریت همسو با منافع باشد، مدیران کمتر دست به رفتار فرصت طلبانه می زنند و تمایل دارند اطلاعات باکیفیتی را در صورتهای مالی شرکت گزارش کنند. در مواردی که مدیریت از رویدادها و شرایطی آگاهی یابد که ممکن است ابهام اساسی نسبت به توانایی تداوم فعالیت واحد تجاری ایجاد کند، این ابهام باید افشا شود.

منابع

- ✓ بهارمقدم، مهدی، صالحی، تابنده، اعظمی، زینب (۱۳۹۶) رابطه بین توانایی مدیریت، حق الزحمه حسابرسی و تداوم فعالیت در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهشهای حسابداری مالی، سال ۹، شماره ۲، صص ۲۳-۴۴.
- ✓ صفی پور افشار، مجتبی، سلطانی نژاد، احمد صادق، سلطانی نژاد، ابراهیم، (۱۴۰۱) بررسی عوامل اثرگذار بر اظهارنظر حسابرس نسبت به تداوم فعالیت، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۴، شماره ۴، صص ۱۳۶ - ۱۱۵.
- ✓ کمیته تدوین استانداردهای حسابداری ایران (۱۳۹۷) استانداردهای حسابداری، استاندارد شماره ۱، تهران، انتشارات سازمان حسابرسی، تجدیدنظر شده، صص ۱-۴۳.
- ✓ کمیته تدوین استانداردهای حسابداری ایران، (۱۳۸۳)، استانداردهای حسابرسی، استاندارد شماره ۵۷۰، تهران، انتشارات سازمان حسابرسی، صص ۶۰۱-۶۱۷.
- ✓ خانی، ذبیح الله، رجب دری، حسین، صدری، ندا، (۱۳۹۹)، رابطه کیفیت حسابرسی (اندازه موسسه حسابرسی، تخصص حسابرس در صنعت و دوره تصدی حسابرس) و حق الزحمه غیرعادی حسابرس با اظهارنظر حسابرس نسبت به تداوم فعالیت، دانش حسابرسی، سال ۲۰، شماره ۷۹، صص ۲۴۱-۲۵۸.
- ✓ برادران حسن زاده، رسول، بادآور نهبوندی، یونس، اسماعیلی گنجینه کتاب، سمیه، (۱۳۹۳) تأثیر ساختار مالکیت بر کیفیت حسابرسی، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، سال ۶، شماره ۳۳، صص ۹۹-۱۱۵.
- ✓ فرج زاده دهکردی، حسن، حیدری، ناهید، (۱۳۹۶) بررسی رابطه توانایی مدیریت با حق الزحمه و اظهار نظر حسابرسی پیرامون تداوم فعالیت، پژوهش های تجربی حسابداری، سال ۶، شماره ۲۳، صص ۲۲۱-۲۳۹.
- ✓ علی خانی، رضیه، مران جوری، مهدی، داوودی، سمانه، (۱۴۰۰) ویژگیهای کمیته حسابرسی و خوانایی گزارش حسابرسی، بررسی های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۸، شماره ۱، صص ۸۰-۱۰۱.
- ✓ زلقی، حسن، نوروزی، محمد، اسدی، غلامحسین، کزازی، محمد (۱۳۹۸) ویژگیهای کمیته حسابرسی، هزینه بدهی و کارایی سرمایه گذاری، پژوهش های حسابداری مالی، سال یازدهم، شماره اول، صص ۱۰۱-۱۱۶.
- ✓ Aprilia, W. (2012), "Pengaruh Model Prediksi Kebangkrutan, Kualitas Audit, Pertumbuhan Perusahaan, Opini Audit Tahun Sebelumnya, dan Opinion Shopping Terhadap Opini Audit Going Concern, Skripsi tidak diterbitkan Universitas Airlangga, Surabaya".
- ✓ Archambeault, D., & DeZoort, T. (2001), "Auditor Opinion Shopping and the Audit Committee: An Analysis of Suspicious Auditor Switches", International Journal of Auditing, 5(1), PP. 33-52.
- ✓ Defond, M., Raghunandan, K., & Subramanyam, K. (2002), "Do Non-audit Service Fees Impair Auditor Independence? Evidence from Going Concern Audit Opinions", Journal of Accounting Research, 40(4), PP. 247-1.274.
- ✓ Dopuch, N., Holthausen, R., & Leftwich, R. (1987), "Predicting Audit Qualifications with Financial and Market Variables", The Accounting Review, 62 (3), PP. 431-454.
- ✓ Kaplan, S.E., & Williams, D.D. (2013). Do going concern audit reports protect auditors from litigation? A simultaneous equations approach. The Accounting Review, 88(1), 199-232.
- ✓ Musvoto, S. Wedzerai, Campus, V. Triangle & Gouws, D. G, (2011). Rethinking the Going Concern Assumption as A Pre-Condition For Accounting Measurement. The 2011 Maui International Academic Conference Maui, Hawaii, USA.

- ✓ Mutchler, J.F. (1985). A multivariate analysis of the auditor's going concern opinion decision. *Journal of Accounting Research*, 23(2): 668-682.
- ✓ Jiang, W., Rupley, K. H., & Wu, J. (2010). Internal control deficiencies and the issuance of going concern opinions. *Research in Accounting Regulation*, 22(1), 40–46.
- ✓ Xu, H., Dao, M., & Wu, J. (2018). The effect of real activities manipulation on going concern audit opinions for financially distressed companies. *Review of Accounting and Finance*, 17(4), 514- 539.
- ✓ Carson, E., Fargher, N., Geiger, M., Lennox, C., Raghunandan, K., and Willekens, M. (2012). Auditor reporting on going-concern uncertainty: A research synthesis. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, 32 (1):353- 284.